

KAYIP SESLERİN İZİNDE

Emre Aracı

Sir Michael Tippett ile Tanıştığım Gün

Emre Aracı'nın Sir Michael Tippett ile tanıştığı güne dair anıları, Saygun ve Tippett'in mektuplaşmaları ve çok daha fazlasına şahitlik edeceğiniz, müzik hafızamıza her ay basılı arşiv olarak kayıt düştüğümüz dergimizi onurlandıran yeni bir Aracı makalesi daha!

Londra'nın Paddington İstasyonu, yalnızca bir ulaşım noktası değil; adında dahi içimde derin bir romans, tarif edilemez bir özlem uyandırır. Bu tarihî istasyondan trenler, çan sesleriyle yankılanan sivri kulelerin arasına gizlenmiş Oxford'un seçkin akademik dünyasına doğru yola çıkar; yahut İngiltere'nin rivierası olarak anılan Cornwall'a, Virginia Woolf'un *Deniz Feneri*'ni yakarak aydınlattığı ufuklara, Daphne du Maurier'nin yaşadığı Fowey'un sarp kıyılarına, Agatha Christie'nin palmiyelerle bezenmiş Devon'ına doğru tatlı bir seyrüsefere davet eder yolcusunu. Bir zamanlar yemek vagonunda beyaz örtülü masalara oturularak, armalı porselen fincanlardan çay yudumlanan o eski trenlerin -'The Cornish Riviera Express', ya da gece seferleriyle meşhur 'The Night Riviera'nın- yerini artık daha hızlı ve modern ekspresler almış olsa da, rayların arasından hâlâ geçmişin o tarif edilmez kokusu yükselir. Bu hatlarda seyahat ederken, zamanın zarifçe ağırlaştığı bir dönemin havasını solumak hâlâ mümkündür. 15 Mart 1996 Cuma sabahı, bundan neredeyse 30 yıl önce, bu istasyona adım attığımda, o gün böylesine estetikle yoğrulmuş bir yolculuğa çıkmayacağımı bilsem de, yine de tarifsiz bir heyecan içindeydim; zira ömrü boyunca bu hatlarda sayısız defa seyahat etmiş büyük bir müzik insanının, o zarif İngiliz geleneğini bizzat yaşamış bir sanatkârın evine konuk olmak üzere yola koyuluyordum. O sabah istasyonun yüksek kemerleri altında yankılanan adımlarımda, hem geçmişin hem geleceğin sessiz izleri vardı.

1906'dan kalma bir kartpostalda Londra'nın Paddington İstasyonu (Emre Aracı Koleksiyonu)

Bana bu yolculukta arkadaşlık edecek -hatta böylesine özel bir buluşmayı mümkün kılan- Meirion Bowen ile Paddington'da buluşmak, seyahatin ilk adımlarından biriydi. Zira o gün, İngiliz çağdaş müziğinin yaşayan en büyük isimlerinden, 91 yaşındaki Sir Michael Tippett ile Wiltshire'daki evinde öğle yemeği yemek üzere yola çıkıyorduk. Bowen, yalnızca Michael Tippett'in asistanı, biyografi yazarı ve müziksel sırdaşı değil; aynı zamanda İngiliz müzik geleneğine duyduğum ilgiyi derinleştiren, entelektüel sohbetleriyle zihnimi incelikle besleyen, zarif ve güvenilir bir dost olmuştu. Tren sessizce batıya doğru ilerlerken, pencerenin gerisinde beliren pastoral manzara, yeşilin binbir tonu, taş evlerin zarafeti, içimdeki heyecanla tatlı bir tezat oluşturuyordu. Vagonun içindeki ağırbaşlı sessizlik, sanki yaklaşmakta olduğum anın ağırlığını daha da derinleştiriyordu. Yaklaşık bir buçuk saat süren tren yolculuğunun ardından, sisle örtülü bir Wiltshire sabahında Chippenham İstasyonu'na vardık. İstasyonda bizi Sir Michael Tippett'ın şoförü karşıladı. Kırsal manzaranın içine usulca süzülen dar yollardan geçerek, bestecinin Chippenham'a yakın, taş evleri ve dingin doğasıyla tanınan Corsham köyündeki Nocketts Hill Çiftliği'ne doğru ilerlemeye başladık. Yol boyunca sis, çıplak ağaçların arasında dolaşan bir hayalet gibi etrafımızı sararken, manzaranın gizemli güzelliği içime işliyordu. O gün yaşadıklarımı, akşam eve döner dönmez İstanbul'daki aileme kaleme aldığım bir mektubumda şöyle tarif etmiştim: "Muazzam güzellikler içerisinde bir eve vardık. Hava maalesef sisliydi; yoksa daha da büyüleyiciymiş manzara. Evin içini sanki hep biliyormuşum gibi geldi, televizyonda görmüştüm. En nihayet üst kata çıktık ve orada oturan Sir Michael'a kendimi takdim ettim, 91 yaşında olmasına rağmen inanılmaz dinç ve genç suratlı. Maalesef gözleri o kadar iyi görmüyor. Yavaş yavaş başladık sohbet etmeye. Saygun'u çok iyi hatırlıyor, ancak hatırladığı o kadar maalesef. Ben kendisine mektuplarından bölümler okudukça şaşırdı kaldı."

Sir Michael Tippett, 20. Yüzyılın önde gelen çağdaş İngiliz bestecilerindendi

Sir Michael Tippett (1905-1998), 20. Yüzyılın İngiliz müzik tarihinde, yalnızca besteci kimliğiyle değil, aynı zamanda bir düşünür, bir ahlak adamı ve aydın olarak da yer edinmiş çok özel bir figürdü. Hayatı, tıpkı müziği gibi, karşıt kutuplar arasında titreşen bir füg gibiydi: O dünyevi ile uhrevi, entelektüel ile duygusal, gelenekle devrim arasında kurulmuş zarif bir köprüydü. Onun yaşam

Ahmed Adnan Saygun, Michael Tippett ile 1946'da Londra'da tanıştı

öyküsü, yalnızca notaların değil, düşüncelerin, ideallerin ve insani kırılganlıkların da iç içe geçtiği çok sesli bir anlatıydı. 1905'in 2 Ocak sabahında Middlesex'in Eastcote kasabasında dünyaya gelen Tippett, çocukluğunu pastoral İngiltere'nin sessizliğinde geçirmişti. Ailesi geleneksel kalıpların dışında düşünen, ilerici fikirlere açık bir yapıdaydı. Lincolnshire'daki tarihî Stamford Okulu'ndaki eğitimi, onun hem içe dönük mizacını pekiştirmiş hem de bağımsız düşünce yolculuğunun ilk adımlarını atmasına vesile olmuştu. Kraliyet Müzik Koleji'nde aldığı klasik eğitim, onu disipline etmişse de asıl yolunu çizdiği harita, kendi sezgisel coğrafyasına aitti. Sanatsal olgunluğa diğer çağdaşlarından daha geç erişti. Ancak bu geçlik, onun müziğini sıradan olmaktan alıkoyarak, her nota ve her cümlede zamana karşı direnen bir derinlik kazandırdı. Nitekim 1944'te ilk defa seslendirilen oratoryosu *A Child of Our Time*, yalnızca müzikal değil, felsefi olarak da bir kırılma noktasıydı. Hem sözlerini hem de müziğini bizzat kaleme aldığı bu eser, T. S. Eliot'un rehberliğinde şekillenmiş, toplumsal vicdanı sarsan ve II. Dünya Savaşı'na doğru hızla ilerleyen o karanlık süreçte yaşanan olaylardan biri olan 'Kristallnacht'tan ilham almıştı. Son bölümünde şöyle diyordu Tippett: "Gölgemi ve ışığımı tanıyacağım, böylece sonunda bütün olacağım" - bu sözler, onun insanlığa ve bireye dair ahlaki görüşünün âdeta özdeşi hâline gelecekti.

Tippett beni, o öğlen tanışmamızda, yüzünde pırıl pırıl bir gülümsemeyle ve neşeyle karşılamıştı. Bu coşkulu samimiyet onun mizacının ayrılmaz bir parçasıydı; doğal, içten ve incelikliydi. Geçmişi hatırlamak istemiyor, sürekli geleceğe bakıyordu. Londra'ya taşınacağını, yeni bir hayat sayfası açacağını heyecanla bana anlatıyordu. Ancak yine de, ses tonunda, tavrında, geçmiş bir devrin havası hissediliyordu; sanki E. M. Forster'ın zarafeti, T. S. Eliot'un ölçülülüğü gizliydi. Karşımda bir dost, sanki zamanın çocuğu vardı. Bilgece değil, insanca, yukarıdan değil, göz hizasında benimle konuşuyordu. Nitekim beni o gün Chippenham'da Tippett'ın sofrasına getiren de kaybolmuş bir dostluk, daha önceki çeşitli makalelerime de konu olmuş olan, Adnan Saygun'la karşılıklı mektuplaşmalarıydı. Daha doğrusu Tippett'ın Saygun'a yazmış olduğu ve Saygun'un da yıllar boyunca sakladığı mektuplardı. Ne yazık ki Tippett, Saygun'un mektuplarını saklamamıştı; zaten pek de mektup veya belge saklamak gibi bir titizliği yoktu. Tippett'ın mektuplarını Saygun'un hayatı ve eserleri üzerine Edinburgh Üniversitesi'nde doktora tezi yazdığım günlerde Ulus'taki evinde bulunan arşivi henüz Bilkent Üniversitesi'ne taşınmadan önce görmüştüm. Sonraları arşiv Ankara'ya taşındıktan sonra da bu mektupları görecektim; (bkz: Emre Aracı, 'Michael Tippett'tan Adnan Saygun'a Mektuplar', *Toplumsal Tarih*, sayı: 53, Mayıs, 1998, s. 47-50).

Adnan Saygun ile Michael Tippett'in yazışmaları 1946 senesinden 1959'a kadar aralıklarla yaklaşık 13 sene kadar devam etmiş, ancak bundan sonra irtibatları tamamen kopmuştu. Tippett'in Saygun'a yazdığı toplam 17 mektup ve bir kartpostalın büyük bölümü 1946-1948 yılları arasında kaleme alınmış, ardından 1955 ve 1959'da birkaç yazışma daha gerçekleşmişti. Saygun, Tippett ile ilk kez 1946 yılında, British Council'in davetlisi olarak Londra'yı ziyaret ettiği sırada tanışmıştı. Bu ilk karşılaşma, 21 Ekim Pazartesi günü Grosvenor Square'de verilen bir öğle yemeği esnasında gerçekleşti. Tanışmanın hemen ardından Saygun, günlüğüne şu notu düşecekti: "Tippett samimi, biraz coşkun tabiatlı olduğu ve âdetlere fazla kıymet vermediği görülüyor". Aradan tam 50 yıl sonra, besteciyle bu kez Nocketts Hill'deki sofrasında karşılıklı otururken Saygun'un o ilk gözlemi aklıma gelmiş, ne denli isabetli bir tespit olduğunu düşünerek içimden te-

Saygun ve Tippett, Londra'da Schott Yayınevi'nde buluştular

Tippett, Saygun'la tanıştığı yıllarda Surrey'deki Oxted kasabasında bir köy evinde oturuyordu

bessüm etmiştim. Tippett, o ilk tanışmanın hemen ardından Saygun'u ders verdiği Morley Koleji'ndeki amatör korosunun provasına davet etmiş ve o gün akşamüzeri saat beşte İngiltere'nin en eski nota yayınevlerinden Schott'un 48 Great Marlborough Street'teki tarihî mağazasında buluşmuşlardı. Morley Koleji'ndeki provada Tippett, Saygun'a da bas partisini vermiş ve birlikte çalışmaya başlamışlardı. Söyledikleri eserler arasında Purcell'in *Ode to St Cecilia*'sı ve Benjamin Britten'ın *Rejoice the Lamb*'i vardı. Saygun koroyu iyi bulmuştu, ama "ben kendimin biraz daha titiz olacağını sanıyorum" diye eklemekten de geri kalmamıştı. Bu satırlar beni hem gülümsetmiş hem de düşündürmüştü. Zira ben de Edinburgh'daki öğrenciliğim öncesinde Morley Koleji'nde ders almıştım; o sınıfları çok iyi biliyordum. Zaman, mekân ve müzik - hepsi birbirine usulca nasıl da dokunuyordu. Saygun'la Tippett arasındaki yazışmaların çoğu Saygun'un bu buluşmalarının ardından *Yunus Emre Oratoryosu*'nu Paris'te idare etmek üzere Fransa'ya geçmesinden sonra gerçekleşmişti. O yıllarda Tippett, Londra'nın güneyindeki Oxted kasabasında, kırlar içindeki mütevazı bir köy evinde yaşamaktaydı. Buradan, 24 Kasım 1946 tarihinde Saygun'a kaleme aldığı mektubunda, kısa süre önce gerçekleşen tanışmalarını kastederek "Buraya yapmış olduğunuz ziyaret beni çok duygulandırdı sevgili dostum" diye yazmıştı. Takip eden mektuplarında ise *Yunus Emre Oratoryosu*'na duyduğu hayranlığı dile getirmekteydi. Bu bağlamda, bir mektubunda oratoryonun Paris'teki temsil tarihini öğrenmek istediğini belirtmiş, Cornwall'da bulunduğu esnada radyodan yayınlanan bu temsili dinlemeye çalıştığını, ancak üzülerek başarılı olamadığını belirtmiş; yine de Saygun'a şu müjdeli haberi vermişti: "Sizin oratoryonuzu gelecek sene Mart veya Mayıs 1948'de Londra'daki bir konserimde idare edip edemeyeceğimi düşünüyorum".

Nocketts Hill'deki o sade, ama benim için bir hayli tarihî olan sofrada, bütün bunları kendisine anımsatmaya gayret etmiştim, fakat 91 yaşındaki o genç tebessümlü adam, geçmişin izlerini çoktan hafızasının derinliklerine gömmüş gibiydi. Oysa 1987 yılında

March, 1945 The GRAMOPHONE iii

ONE OF THE TORCH BEARERS

Michael Tippett

A MONTH OR TWO ago I drew attention in *The Gramophone* to six major works by British composers, obtainable on records thanks to the British Council and "His Master's Voice." I have since been hearing a lot about another English composer, younger than those previously referred to—Michael Tippett.

There is no doubt about it, Tippett has very decidedly made his mark in the last few years, not only as Musical Director of Morley College, but also—and more so—with his compositions; and the recent broadcast of his oratorio "A Child of Our Time" has brought much interesting discussion to this little shop of Rimingtons.

I like to think that, within the limits of time so necessarily imposed nowadays, we have such discussions here; and the pleasure is increased in the case of Tippett by reason of the fact that as long ago as August 1941 Rimingtons exclusively issued the first records of a Tippett work.

It was his "Fantasy Sonata for Piano," played by Phyllis Sellick with complete appreciation of its wit, its pianistic quality, and its artistic integrity. The Sonata is an intriguing thing: light-hearted, individual, and delightfully finished in detail. Incidentally, Miss Sellick has made it a regular item in her truly eclectic repertoire.

The current interest in Tippett has stirred me to see if some more of the Sonata records could be obtained within our quota, and Decca have gratified me (the recording has already done that, as far as quality is concerned) by pressing us a few—I repeat *a few* with emphasis. The set comprises two double-sided 12" records and one single side. The price is £1 4s. 10d., and I shall congratulate those who are in time to buy a set. FRED SMITH

RIMINGTONS

RIMINGTON, VAN WYCK, LTD. · 42-43 CRANBOURN STREET · LONDON · W.C.2 · GERRARD 1171

Tippett, The Gramophone dergisinde, Mart 1945

gerçekleştirdiği ve *Those Twentieth Century Blues* adını verdiği otobiyografisinde "The Final Dream", yani "Son Rüya" olarak andığı o büyük yolculuğunu Türkiye'ye yapmıştı. Van Gölü'nün sessiz kıyılarına, Nemrut'un kadim yalnızlığına, Doğu'nun mistik coğrafyasına uzanan bu seyahat, onun için sıradan bir geziden ziyade, ilhamla yoğrulmuş bir iç sefer niteliğindeydi. Bu yolculuk esnasında edindiği işitsel ve görsel izlenimler, yıllar sonra besteleyeceği *New Year* adlı son operasının ikinci perdesine, âdeta bir hatıra defterinden damlayan cümleler gibi sızacaktı. Nitekim otobiyografisinde Tippett bu anı şu sözlerle dile getirmişti:"Bölgede geçirdiğim son sabah, şafak vakti ezan sesi ile uyandım. Sesler bana üç değişik noktadan, farklı zamanlarda ulaşmaktaydı. Hemen bu olayı hafızama aldım ve *New Year*'ın ikinci perdesindeki ana ensemble'i yazarken kullandım". Ne var ki bu seyahat, yalnızca bir bestecinin notaların peşine düştüğü bir güzergâh değil, aynı zamanda asırlar boyunca el değiştirmiş medeniyetlerin izini sürme arzusunun, müziğin ötesine taşan tarihî bir sezgiyle harmanlandığı derin bir tefekkür yolculuğuydu. Beni de Tippett'ın sofrasına getiren esasta bu aynı hisler değil miydi? O gün Chippenham'dan ayrılırken, içimde buruk bir arzu sessizce yankılanıyordu: aynı tefekkürle kaleme alınmış olan *Yunus Emre Oratoryosu*'nun da, Tippett'in idaresinde o yıllar Londra'da ses bulmuş olmasını ne çok isterdim. Sir Michael Tippett ile tanıştığım günün benim için ayrı bir kıymeti daha vardı; insanın gölgesini ve ışığını tanıması ve böylece sonunda bir bütün olmasının hayatta en büyük erdem olduğuna tanık olmuştum…

Emre Aracı'nın Andante'deki geçmiş yazılarının tamamına www.emrearaci.weebly.com adresinden ulaşabilirsiniz.